

Липка С. І.,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ВИЗНАЧЕННЯ ХАРАКТЕРУ ТА СИЛИ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗУХВАЛОСТІ, НАХАБСТВА В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (за даними лексикографічних джерел)

Стаття присвячена визначенню семантичної сили парадигматичних зв'язків лексико-семантичної групи іменників зі значенням "ЗУХВАЛІСТЬ, НАХАБСТВО" на основі дефініцій п'яти синонімічних та шести тлумачних словників сучасної німецької мови. Проаналізовані дані, отримані в результаті дослідження, представлені в таблиці та на схемі.

Ключові слова: лексема, лексико-семантична група, синонім, парадигма, парадигматичний зв'язок, іменник.

Статья посвящается определению семантической силы парадигматических связей лексико-семантической группы существительных со значением "ДЕРЗОСТЬ, НАГЛОСТЬ" на основе дефиниций пяти синонимических и шести толковых словарей современного немецкого языка. Проанализированные данные, полученные в результате исследования, представлены в таблице и на схеме.

Ключевые слова: лексема, лексико-семантическая группа, синоним, парадигма, парадигматическая связь, существительное.

The article contains results of the statistic investigations of the paradigmatic relations between nouns of the lexical-semantic group denoting "IMPERTINENCE". The experiment is based on the definitions of five synonymic and six explanatory dictionaries. The obtained data were analysed and represented in tables and schemes.

Key words: lexeme, lexico-semantic group, synonym, paradigm, noun.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики все актуальнішою стає проблема системної організації лексики. Це зумовлено як теоретичними потребами мовознавства, так і необхідністю подальшого удосконалення теорії і практики лексикографії. Все актуальнішими стають роботи, присвячені окремим частиномовним семантичним класифікаціям, заснованим на індуктивному підході (від мовного матеріалу до його узагальнення) [4].

Як відомо, одним із важливих етапів вивчення лексико-семантичних груп слів є дослідження парадигматичних зв'язків між компонентами групи. Численні дослідження представників Одеської та Чернівецької лінгвістичних шкіл доводять, що формалізовані квантитативні дослідження, використані для опису ряду лексико-семантичних груп, дають високий ступінь об'єктивності отриманих результатів [2, с. 45].

Тому, з метою уточнення даних, отриманих у результаті проведеної інвентаризації лексико-семантичної групи іменників зі значенням "ЗУХВАЛІСТЬ, НАХАБСТВО" [3], та для детальнішого опису властивостей компонентів цієї групи ми визначили семантичну силу парадигматичних зв'язків цієї ЛСГ на основі дефініцій п'яти синонімічних та шести тлумачних словників сучасної німецької мови [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15]. Новизна дослідження полягає в тому, що вперше в синхронії проводиться дослідження семантичної сили парадигматичних зв'язків лексико-семантичної групи іменників сучасної німецької мови зі значенням "ЗУХВАЛІСТЬ, НАХАБСТВО".

Наші дослідження ґрунтувалися на положенні, згідно якого компоненти тлумачення слова у словниковій статті розміщуються не хаотично, а в певній ієрархічній підпорядкованості. Слово, яке найближче розташоване до пояснюваного слова, має найбільші вагу та силу зв'язку [2, с. 88].

На основі попередньо проведеної інвентаризації лексико-семантичної групи іменників зі значенням "ЗУХВАЛІСТЬ, НАХАБСТВО" [3] ми сформуливали список компонентів ЛСГ. До уваги бралися слова зі семантичною вагою, що була не нижчою від 0,05. Кількісну вагу одного слова у тлумаченні іншого ми встановили за допомогою таких формул:

$$(1) W = (n+1) - r/n$$

$$(2) W_{\text{середнє}} = W_1 + W_2 + \dots + W_n/n$$

Так, $W_{\text{середнє}}$ компонента ЛСГ *Frechheit* у тлумаченні іменника *Dreistigkeit* становить 0,26, а $W_{\text{середнє}}$ *Dreistigkeit* у трактуванні *Frechheit* за даними одинадцяти опрацьованих словників – 0,81. Обидва вагові показники сумуються, в результаті чого отримуємо число, що показує нам величину сили семантичного зв'язку між *Frechheit* і *Dreistigkeit* – 1,07. Таким же чином ми вираховували вагові показники інших досліджуваних іменників.

З метою об'єктивності дослідження ми встановлювали парадигматичні зв'язки не лише на поєднанні домінанти і компонентів ЛСГ, а й всіх решта лексичних одиниць. Парадигматичне дослідження було проведене за наступним алгоритмом: 1) визначення сили парадигматичних зв'язків між усіма компонентами досліджуваної ЛСГ; 2) встановлення величини сумарної W ; 3) формування моделі для визначення ключових парадигм; 4) опис кожної отриманої парадигми.

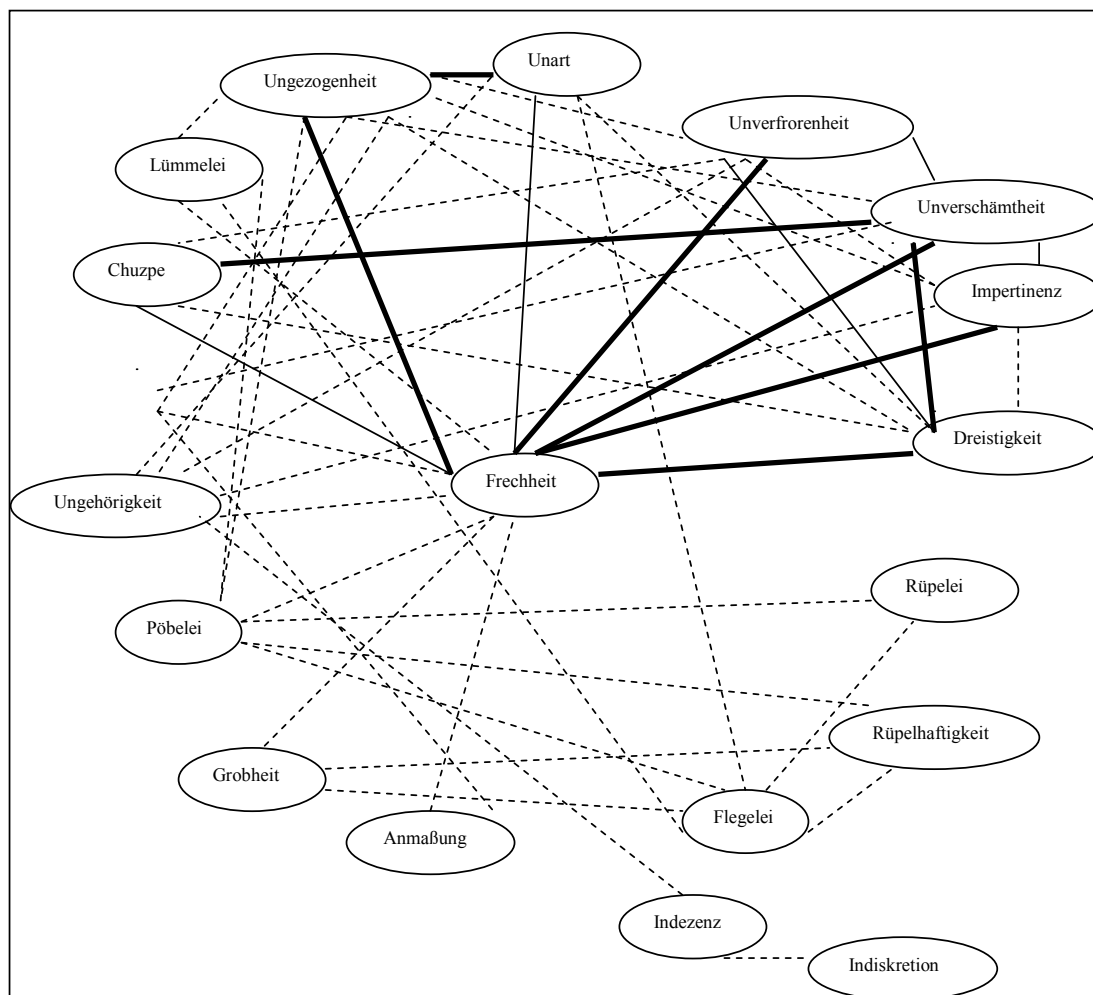
Проведене дослідження показало, що лексема *Frechheit* описується найбільшою кількістю компонентів ЛСГ, а вони, в свою чергу, тлумачаться нею. Цей результат дозволяє нам вважати, що ми правильно визначили домінанту групи.

Зауважимо, що найтіснішим ми вважаємо парадигматичний зв'язок між компонентами з найвищою величиною кількісного показника. У даній групі найсильніший характер вагових відношень домінанти з іншими її членами ми виявили між лексемами *Frechheit* – *Unverschämtheit* (1,32), *Frechheit* – *Impertinenz* (1,26), *Frechheit* – *Dreistigkeit* (1,07), *Frechheit* – *Unverfrorenheit* (0,81). Отримані дані підтверджують висновок, зроблений після інвентаризації ЛСГ зі значенням "ЗУХВАЛІСТЬ, НАХАБСТВО" [3]. Саме ці іменники ми зарахували до ядра

групи. Ще один іменник, *Ungezogenheit*, який у попередній інвентаризації не увійшов до ядрового складу ЛСГ, у даному дослідженні продемонстрував високий кількісний показник зі словом-визначником – 0,66. Домінанта має ще два середніх зв'язки із *Unart* (0,46) та *Chuzpe* (0,41), і шість слабких із *Lümmelei* (0,28), *Insolenz* (0,28), *Ungehörigkeit* (0,17), *Pöbelei* (0,15), *Grobheit* (0,1), *Anmaßung* (0,07).

Проаналізувавши отримані дані, ми дійшли висновку, що найтісніші парадигматичні зв'язки існують між *Dreistigkeit* – *Unverschämtheit* (0,84), *Unart* – *Ungezogenheit* (0,75) та *Chuzpe* – *Unverschämtheit* (0,77), оскільки в цих парах ми виявили найвищу величину кількісного показника. Середній парадигматичний зв'язок ми визначили між лексемами *Dreistigkeit* – *Unverfrorenheit* (0,48), *Impertinenz* – *Unverschämtheit* (0,58), *Unverschämtheit* – *Unverfrorenheit* (0,57). Найслабший парадигматичний зв'язок продемонстрували іменники *Dreistigkeit* – *Impertinenz* (0,24), *Dreistigkeit* – *Ungezogenheit* (0,14), *Dreistigkeit* – *Chuzpe* (0,11), *Dreistigkeit* – *Unart* (0,05), *Impertinenz* – *Ungehörigkeit* (0,29), *Impertinenz* – *Ungezogenheit* (0,26), *Impertinenz* – *Unverfrorenheit* (0,08), *Unverschämtheit* – *Ungezogenheit* (0,24), *Unverschämtheit* – *Insolenz* (0,24), *Unverfrorenheit* – *Ungezogenheit* (0,15), *Unverfrorenheit* – *Chuzpe* (0,15), *Unverfrorenheit* – *Ungehörigkeit* (0,14), *Unart* – *Ungehörigkeit* (0,06), *Unart* – *Flegelei* (0,06), *Ungezogenheit* – *Pöbelei* (0,1), *Ungezogenheit* – *Insolenz* (0,07), *Ungezogenheit* – *Lümmelei* (0,05), *Ungezogenheit* – *Ungehörigkeit* (0,05), *Lümmelei* – *Flegelei* (0,1), *Lümmelei* – *Pöbelei* (0,08), *Insolenz* – *Anmaßung* (0,3), *Pöbelei* – *Flegelei* (0,32), *Pöbelei* – *Rüpelhaftigkeit* (0,16), *Pöbelei* – *Rüpelei* (0,07), *Grobheit* – *Rüpelhaftigkeit* (0,16), *Grobheit* – *Flegelei* (0,1), *Indezenz* – *Ungehörigkeit* (0,24), *Flegelei* – *Rüpelhaftigkeit* (0,35), *Flegelei* – *Rüpelei* (0,18).

На основі отриманих результатів ми графічно зобразили силу парадигматичних зв'язків між компонентами ЛСГ іменників зі значенням “ЗУХВАЛІСТЬ, НАХАБСТВО” (схема). Сильним ми вважали парадигматичний зв'язок величиною 0,66 та вище і графічно зображали його суцільною жирною лінією. Слабший зв'язок, від 0,4 до 0,65, позначений тонкою лінією. Компоненти зі слабким парадигматичним зв'язком (0,05 – 0,39) з'єднані пунктирною лінією. Менш значущі зв'язки ми не зображали.

Схема. Сила парадигматичного зв'язку між компонентами ЛСГ іменників зі значенням “ЗУХВАЛІСТЬ, НАХАБСТВО”

Отже, як бачимо на графічному зображенні, найбільшу парадигму (І. 1) (див. таб.) утворюють іменники *Unverschämtheit* (1,32), *Impertinenz* (1,26), *Dreistigkeit* (1,07), *Unverfrorenheit* (0,81), *Ungezogenheit* (0,66), *Unart* (0,46), *Chuzpe* (0,41), *Lümmelei* (0,28), *Insolenz* (0,28), *Ungehörigkeit* (0,17), *Pöbelei* (0,15), *Grobheit* (0,1), *Anmaßung* (0,07), об'єднані словом-визначником *Frechheit*.

Таблиця
Перелік іменникових парадигм

Скорочення	Перелік компонентів парадигм
I. 1.	<u>Frechheit</u> , Unverschämtheit (1,32), Impertinenz (1,26), Dreistigkeit (1,07), Unverfrorenheit (0,81), Ungezogenheit (0,66), Unart (0,46), Chuzpe (0,41), Lümmelei (0,28), Insolenz (0,28), Ungehörigkeit (0,17), Pöbelei (0,15), Grobheit (0,1), Anmaßung (0,07).
I. 1. a	Unverschämtheit, Frechheit (1,32), Dreistigkeit (0,84), Chuzpe (0,77), Unverfrorenheit (0,57), Ungezogenheit (0,24), Insolenz (0,24).
I. 2.	<u>Unart</u> , Ungezogenheit (0,75), Frechheit (0,46), Ungehörigkeit (0,06), Flegelei (0,06), Dreistigkeit (0,05).
I. 3	<u>Ungehörigkeit</u> , Impertinenz (0,29), Indezenz (0,24), Frechheit (0,17), Unverfrorenheit (0,14), Unart (0,06), Ungezogenheit (0,05).
I. 4	<u>Flegelei</u> , Rüpelhaftigkeit (0,35), Pöbelei (0,32), Rüpelei (0,18), Lümmelei (0,1), Grobheit (0,1), Unart (0,06).
I. 5	<u>Anmaßung</u> , Insolenz (0,3), Frechheit (0,07).

Іменники *Frechheit* (1,32), *Dreistigkeit* (0,84), *Chuzpe* (0,77), *Unverfrorenheit* (0,57), *Ungezogenheit* (0,24), *Insolenz* (0,24) розглядаємо як компоненти підпарадигми I. 1. а із домінантою *Unverschämtheit*. Слід звернути увагу на те, що між іменниками *Dreistigkeit* і *Chuzpe* (0,77) зв'язок значно сильніший як між *Frechheit* і *Chuzpe* (0,41).

Компоненти *Ungezogenheit* (0,75), *Frechheit* (0,46), *Ungehörigkeit* (0,06), *Flegelei* (0,06), *Dreistigkeit* (0,05) утворюють окрему мікросистему (I. 2), об'єднану словом-ідентифікатором *Unart*.

Слід також звернути увагу і на парадигму *Impertinenz* (0,29), *Indezenz* (0,24), *Frechheit* (0,17), *Unverfrorenheit* (0,14), *Unart* (0,06), *Ungezogenheit* (0,05) об'єднану іменником *Ungehörigkeit* (I. 3).

Іменники *Rüpelhaftigkeit* (0,35), *Pöbelei* (0,32), *Rüpelei* (0,18), *Lümmelei* (0,1), *Grobheit* (0,1), *Unart* (0,06) утворюють синонімічний ряд із визначником *Flegelei* (I. 4).

Найменшою є парадигма компонентів (I. 5) *Insolenz* (0,3), *Frechheit* (0,07) із домінантою *Anmaßung*.

Порівнявши дані кількісного аналізу парадигматичних зв'язків між компонентами досліджуваної ЛСГ із даними інвентаризації [3], доходимо висновку, що попередні наші спостереження були правильними.

Отже, процедура квантитативного аналізу різночастиномовних лексико-семантичних груп на основі лексикографічних джерел дає нам змогу визначити внутрішню структуру лексико-семантичної групи, виявити силу парадигматичних зв'язків між її компонентами та визначити найбільш значущі парадигми. У перспективі результати даного дослідження можна використати у лексикографічній практиці для вдосконалення словників.

Література:

1. Быстрова Л. В., Капатрук Н. Д., Левицкий В. В. К вопросу о принципах и методах выделения лексико – семантических групп слов / Л. В. Быстрова, Н. Д. Капатрук, В. В. Левицкий // – Филол. науки. – 1980. – № 6. – С. 75-78.
2. Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики / Віктор Васильович Левицький. – К., 1989. – 155 с.
3. Липка С. І. Інвентаризація лексико-семантичної групи іменників на позначення зухвалості, нахабства в сучасній німецькій мові / Світлана Іванівна Липка // Проблеми зіставної семантики. – Збірник наукових статей. Випуск 10, частина 1. Видавничий центр КНЛУ. – Київ, 2011. – С. 252-258.
4. Огуй О. Д. Індуктивні лексикографічні класифікації прикметників для побудови мовно-концептуальної картини світу : проблеми та перспективи / Олександр Дмитрович Огуй. – Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Вип. 27. – Житомир : ЖДУ, 2006. – С. 40.
5. Bulitta, Erich und Hildegard. Das Krüger Lexikon der Synonyme. – Frankfurt am Main : S. Fischer Verlag GmbH, Umschlaggestaltung, 1993.
6. Bunting, Karl-Dieter. Deutsches Wörterbuch. – Isis Verlag AG, Chur/Schweiz Gesamtherstellung : Isis Verlag AG, und Graphischer Großbetrieb Pößneck, 1996.
7. Duden; Bd. 8. Die sinn-und sachverwandten Wörter. Synonymwörterbuch der deutschen Sprache. Neudr. der 2. Aufl. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 1997.
8. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 2003.
9. Duden; Bd. 10. Bedeutungswörterbuch – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 1985.
10. Der kleine Duden. Der passende Ausdruck. Ein Synonymwörterbuch für die Wortwahl. Bearbeitet bei der Dudenredaktion. Dudenverlag. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, ISBN 3-411-04241-9 NE Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, 1990.
11. Görner, Kempcke. Synonymwörterbuch. Sinnverwandte Ausdrücke der deutschen Sprache. Leipzig : Bibliographisches Institut, 1982, – 643 S.
12. Göttert, Karl-Heinz. Neues deutsches Wörterbuch. Mit den aktuellen Schreibweisen. – by Helmut Lingen Verlag GmbH & Co. KG 50679 Köln, 2007.
13. Langenscheidt. Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Berlin, München, Langenscheidt KG, 2008.
14. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. Neu herausgeben von Dr. Renate Wahrig – Burfeind. Mit einem “Lexikon der deutschen Sprachlehre“. Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, Gütersloh, München, 2001.
15. Wahrig. Synonymwörterbuch. Neuausgabe. Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH. Gütersloh / München. 2008, – 1023 S.